

XXI. BIJDRAGE JACK VAN HOEK

Driehuis - Begraafplaats & Crematorium Westerveld : Klaas Verlaan

(Zaandam 23.09.1863 - Amsterdam 26.03.1948)

De bijdragen XI en XII van Jack van Hoek gingen over de Eindhovense kennissen van Vincent van Gogh. In 1883-1885 verbleef Vincent van Gogh in Nuenen. Hij kwam toen vaak in Eindhoven, waar hij vrienden, kennissen en leerlingen had.

Bijdrage XI ging over de familie Gestel van Steendrukkerij Johannes Gestel & Zn. Deze bijdrage is daar een aanvulling op en gaat over Klaas Verlaan, die als lithograaf werkte bij Gestel & Zoon van 30.03.1884 tot 08.09.1885.

Driehuis - Westerveld

Op 1 mei 1890 werd op het voormalige landgoed Westerveld een particuliere begraafplaats voor 'alle gezindten' geopend. De begraafplaats werd naar ontwerp van tuinarchitect Louis Paul Zocher aangelegd in Engelse landschapsstijl met slingerende paden en een schilderachtige beplanting, waarbij Zocher gebruik maakte van de natuurlijke geaccidenteerdheid van het duingebied. Op de 20 ha grote begraafplaats bevindt zich een grote verscheidenheid aan grafmonumenten van prominente families en bekendheden. In 1913 werd op Westerveld het eerste crematorium van Nederland gebouwd, waarin op 1 april 1914 de eerste crematie plaatsvond.

Na de dood van zijn vrouw Jantien Veldhuizen op 25.12.1942 kocht Klaas Verlaan op begraafplaats Westerveld een graf voor haar en voor zichzelf. Zelf werd hij daarin na zijn dood op 26 maart 1948 bijgezet. In 2014 werden de grafrechten opgeheven en in 2016 is het graf officieel geruimd.

KLAAS VERLAAN

Klaas Verlaan 1886

Klaas Verlaan is een zoon van Willem Verlaan en Elisabeth Belmer.

Met twaalf jaar, hij heeft een beetje leren lezen, schrijven en eenvoudige sommen maken, werkt Klaas op de timmerwerf van zijn vader, meester timmerman en aannemer te Zaandam. Willem erfde de werf in 1868 van diens vader, Klaas.

De jeugdige Klaas is intelligent, leergierig en staat positief in het leven. Na sluiting van de familiezaak volgt een drastische omscholing en gaat hij bij een familielid als lithograaf en steendrukker in de leer. Hij schrijft daar over: *'Drie maanden heb ik de zaak bekeken en was op de hoogte gekomen met de gereedschappen hiervoor benodigd, en de behandeling van de steen.'*

Klaas Verlaan - zelfportret

naar Eindhoven als 'jong lithograaf'

Na bij diverse werkgevers (hij creëert gravures voor sigarenzakjes en etiketten voor verschillende doeleinden) in de hoofdstad met goede referenties te hebben gewerkt (hij reist dagelijks met plezier heen en weer per radarboot) verhuist hij (als commensaal) naar Eindhoven. Hij treedt er in dienst bij de Firma Joh. Gestel en Zoon aan de Langen Dijk, waar om een 'Jong Lithograaf' was gevraagd. Vanaf 30 maart 1884 werkt hij als

lithograaf/assistent van de vijf jaar oudere Dirk Gestel, de directeur, die vanaf dag één op amicale wijze met hem omgaat, in de drukkerij achter zijn woonhuis. Ook maken zij wandelingen in de landelijke omgeving van Eindhoven en drinken regelmatig samen een slok in een van de vele cafés onderweg. En vergeet niet, Klaas heeft 'vrij sigarenroken' in zijn contract staan, niet eens bedongen.

De Aardappeleters

Vincent van Gogh - litho De Aardappeleters

En dan, ergens begin april 1885, komt een kunstenaar de kleine familiedrukkerij binnengestapt met onder zijn arm een tekenmap met daarin, op doordrukvel getekend, een boerengezin gezeten aan een tafel. Tenminste, als men goed kijkt, is dat te ontwaren. De naam van de kunstenaar is **Vincent van Gogh**, die graag, en niet te duur, een aantal afdrucken van dit werk wil. Dirk, die de tekening bekijkt beoordeelt het geheel als veel te zwart om afgedrukt te worden. Er is te weinig wit tussen de figuren. Vincent wil doorzetten, waardoor een twistgesprek ontstaat tussen de heren, waarvan Klaas, zwijgend, getuige is. Vincent laat zich niet zonder meer wegzetten. Er volgt een compromis. Goed, als het doordrukvel dan niet gebruikt kan worden wel, dan mag en zal Vincent zelf de tekening rechtstreeks op de steen zetten. En zo gebeurde. Behulpzame Klaas onderbreekt steeds de onbuigzaam bezig zijnde kunstenaar met zijn opmerkingen, dat nu ook de steen te zwart wordt in-

getekend. Maar Vincent luistert niet naar zijn goedbedoelde hulp en als hij vindt dat het werk af is, wordt afdrucken door beide lithografen opnieuw afgeraden. Wéér zeggen zowel Dirk als Klaas, dat er méér wit in de tekening moet anders gaat het echt niet lukken. Het wordt een lange dag zo. Getergd neemt Vincent uiteindelijk een kraspen ter hand en begint her en der in de vette zwarte lijnen te schrapen. Hij druk zelfs zódanig hard, dat hij met de pen een putje in de steen veroorzaakt, maar gaat stug door totdat de geschrokken Klaas denkt dat het afdrucken thans wel lukken zal. En ja, het eindresultaat is niet onaardig maar, waar Vincent tijdens het tekenen geen rekening mee had gehouden, is dat de litho nu een gespiegeld resultaat is van zijn schilderij. Met gebruikmaking van een, in zijn geval een aangepast, doordrukvel, zou dat niet zijn gebeurd. Als Vincent weg is wordt één afdruk in de drukkerij opgehangen en maakt het personeel zich vrolijk over de afbeelding. Klaas in het bijzonder. Hij voelt zich als vakman gekrenkt en is weinig onder de indruk van de voorstelling. Véél te somber vindt hij en in zijn vrije tijd schildert hij er op een paneeltje een parodie op: Een vrolijk boerengezin, nu eigendom van kleinzoon Nico Verlaan. In de familie Gestel bespeelt menigeen een muziekinstrument. Zij houden regelmatig muziekavondjes thuis of bij de familie Mignot, met wie zij buitengewoon bevriend zijn. Zo speelt Dimmen viool en fluit en zus Anna piano. Klaas zingt, hij is een onvervalste tenor. Vroeger, in Zaandam, zong hij in het doopsgezind zangkoor. Anton Kerssemakers zingt soms ook mee en als Vincent gast is neemt hij zijn schetsboek ter hand, zo vertelde mij mevrouw Jo Schoonenberg-Gestel, de dochter van Dirk Gestel.

Klaas Verlaan - De Aardappeleters

na Eindhoven

Op 8 september 1885 verhuist Klaas (Zaandam 23 september 1863 – 26 maart 1948 Amsterdam) naar Zaandam. In Haarlem, waar zijn beroep drukker is, huwt hij op 22 december 1892 met Jantiena Veldhuizen (Zwartsluis 06.06.1868 - Santpoort 25.12.1942). Zij overlijdt in 1942, te midden van haar familie, toen de voorbereidingen voor het vijftigjarig huwelijksfeest al waren getroffen. Klaas Verlaan overlijdt zes jaar later, 85 jaar oud. Klaas was een niet onverdienstelijk amateur-schilder.

Dat Klaas Verlaan een rol speelde in de totstandkoming van Vincents litho van De aardappeleters kunnen we lezen in de herinneringen van Dimmen Gestel die in 1930 in het *Eindhovens Dagblad* zijn gepubliceerd en in Vincent van Gogh - *Brieven aan zijn broeder*, in drie delen uitgegeven en toegelicht door J. van Gogh-Bonger (Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur, 1914).

© **Jack van Hoek** (tekst; foto's Jack van Hoek, Pictoright, Amsterdam)

© **Atelier Terre aarde** (foto's begraafplaats Westerveld)